

MEMENTO MORI!

וכמה ילדים יהודיים טובים כווילה יהודית טובה בפרבר יהודי עשיר של ניו יורק. הוא לא התעניין בפוליטיקה. וגם לא בישראל, והציונות היתה ממנו והלאה.

היה לו רק עניין אחד חשוב בחיים: השיקסע התורנית. שהיתה מתחלפת אחת לכמה שבועות. היא היתה תמיד תמירה, בלונדית, תכולת-עיניים ושתלטנית. גבוהה ממנו בכמה סנטימטרים. הוא משך אותן מפני שהיה אינטלקטואל. אישישיחה מרתק. בקיצור, יהודי אמריקאי.

אחת הירידות העשירות של פורטנו היתה בעלת בית קיץ על שפת האוקיינוס. בחוף לונג איילנד. מרחק של כשעה-שעתיים ממרכז מנהטן. הבית היה ריק. והמפתח היה בידי פורטנו. נסענו לשם, שני הוונות, כדי להתרחק בכריכה הפרטית, להתהלך בחוף הפרטי ולשתות בירה מן המקרר הפרטי של בעלת-הבית האלמונית.

השתכשכנו במי הכריכה כאשר הופיע איש אחר. השכן מהבית הסמוך. וביקש כלייג'ה כלשהו. הסתכלתי בו ו — לא נעים להגיד — באמת לא האמנתי למראה עיניי.

הוא היה מכוער. לא סתם מכוער. אלא האיש המכוער ביותר שראיתי בחיי. הוא היה לבן מאוד. בעל עיניים בולטות, והזכיר לי צפרדע.

פורטנו קיבל את פניו בהתרגשות כלשהי. וסיפק לו את הכלי המבוקש. אחרי שהאיש הלך לדרוכו. שאלתי אותו מי זה היה. "מה" קרא בפליאה. "אתה לא יודע מי זה? זה טרומן קאפוטה!" כשקראתי השבוע שהלך לעולמו. נזכרתי בפגישה יחידה זו. אך בעיקר נזכרתי כסיפור ששכחתי את ליבי, ארוחת-בוקר בטיפאניס. איך יכול היה אדם כה חסר-חן ליצור רמות כה מקסימה ומיוחדת-במינה כמו הוונות התמימה כסיפור זה, שאוריי הפכו גילמה אותה בצורה כה מושלמת?

האיש בעל הפייפ

גם מוחמד נבי מת השבוע.

כאשר פרצה מהפכת הקצינים החופשיים מצרית. כיולי 1952. לא ידענו עליו דבר. נאמר רק שהוא היה מפקד בכיר במלחמת-העצמאות. וזה חיבב אותנו עלינו.

(במלחמת-העצמאות היה קיים ויכוח מתמיד בין חיילי החזיתות השונות. כל חייל קרבי נשבע כי האויב "שלו" הוא החוק והיעיל ביותר. אנשי הראל היו מוכנים להיהרג על מיוזב האמונה שהלגיון הירדני הוא-הוא הצבא הערבי היחיד ששווה משוה. ואילו אנחנו, אנשי גיבעתי. העלינו על שפתותינו חיך של זילול לשמע הדברים. ידענו שהצבא המצרי, הוא ולא אחר, הוא הצבא הערבי האמיתי. בעל החיילים האמיצים ביותר. ורק גבורתו העילאית הצילה את תל-אביב מפניו.)

בערות התיקשות הבינלאומית הצטיירה דמותו של נגיב כמשך הזמן ביתר בהירות. ראינו קצין מיקצועי קשיש. מיושב בדעתו. מעשן פייפ. איכשהו, הוא עורר אמון.

נראה לי שגם דויד בן-גוריון התרשם כך מהאיש. כי למחרת המהפכה השמיע הצהרה על נכונותו לבוא בדברים עם המנהיג החדש. כדי לקדם את השלום. בן-גוריון היה אז בן 66. ויתכן שחש קירבה מסוימת לאדם כמו נגיב.

הכל האמינו, כמובן, שנגיב הוא מנהיג המהפכה. אומנם, פורסמו גם שמותיהם של כמה קצינים צעירים. חברי מועצת הקצינים החופשיים. אך אלה לא היו אלא שמות ערטילאיים. כעבור זמן-מה פגשתי את ירוחם כהן, מי שהיה שלישי של יגאל אלון במלחמת-העצמאות. "הנגיב" (הוא נקרא כך מפני שהוא תימני שחור) אמר לי: "שים לב לאדם בשם גמאל עבר-אל-נאצר. הוא האיש!"

מכיוון שאיש לא הזכיר את השם הזה קודם לכן, אלא כאחד מרבים ברשימות הקצינים. שאלתי מניין הוא שואב מידע זה. ירוחם הורה שאין לו שום מידע. אך הוא הכיר את עבר-אל-נאצר

נגיב

בשרה-הקרב. בעת ההפוגה כביס פאלוג'ה נפתח משא ומתן לפנינו גופות החללים משני הצדדים שנתורו כי שתי-ההפקר. אלון שלח את ירוחם, והמפקד המצרי (הנמר השחור) שלח את עבר-אל-נאצר הצעיר. כך נוצרה היכרות, שהפכה לידידות. ירוחם היה בטוח כי עבר-אל-נאצר יהיה האיש הדומיננטי בכל קבוצה.

סמכתי עליו פייסמתי שהאיש הבא הוא גמאל עבר-אל-נאצר. זה היה סקופ עולמי. כעבור כמה שבועות פירסם טיים האמריקאי כתבה על הקצין הצעיר. ולאחר מכן דריח עבר-אל-נאצר את נגיב. ושם אותו כמעצרי-בית.

מן הרגע שהגיע עבר-אל-נאצר לשילטון, התייחס אליו בן-גוריון באיבה קיצונית. הרגשתי שבן-גוריון חדר בסתר ליבו מפני הקצין הצעיר, יפה-התואר, גבה-הקומה, שגילם בדמותו את כוח-המחץ של האלואמית הערבית החדשה. זה היה ערבי מסוג חדש. בן דור אחר, ובן-גוריון הקשיש לא יכול היה להשלים עימו. יתכן שהדברים היו מתגלגלים קצת אחרת אילו נשאר נגיב בשילטון. אך לכך לא היה כל סיכוי, כי מלכתחילה לא היה אלא קישוט מכובד לצעירים. שתיכננו ושחוללו את המהפכה.

קטע מתוך שער העולם הזה. שנה אחרי המהפכה.

לא היתה תרופה נגדה. יוצא-אירופה לא ידעו עדיין כי בארץ היתה המחלה, משום-מה. מסוכנת פחות. מעטים מתו ממנה כאן. אמבולנס הביא אותי לבית-החולים הממשלתי למחלות מרבקות בפרדסי-כץ. ליד בני-ברק. החולים והאחיות היו יהודים. מלבד האחיות הראשיות, שהכל קראו לה "מטרון". ושהיתה אנגליה מן הסרטים. מדי בוקר עברה ממיטה למיטה, נטלה לידה את לוח-החום שהיה תלוי לרגלי החולה ואמרה בקול עליו ומעורד: "הממ, המצב הרבה יותר טוב, הרבה יותר טוב." עד כמה שיכולנו להבחין, זה היה תפקידה היחיד.

לא היה טיפול רב בחולי הטיפוס. כי עדיין לא הומצאה תרופה נגד המחלה. השכם בבוקר העירו אותנו — מעולם לא הבנתי מדוע מעירים את החולים תמיד השכם בבוקר. מה בוער להם? — ורחצו אותנו. כל האחיות רחצו אותנו בעדינות, תחילה את החזה והגב ואחר-כך את הרגליים. על החלקים שנאמצע הם דילגו. מלבד מאוזי.

מאוזי היתה האחיות הבכירה היהודיה. את שמה האמיתי שכחתי

מוזן. אך הכל קראו לה מאוזי, עכברונת. לא בנוכחותה. כמובן. היא היתה אשה צעירה, מעשית וכלי חוכמות. כאשר רחצה אותי לא דילגה אף על אבר אחד. את החווייה אני זוכר עד היום. אחרי שבוע-שבועיים עברה המחלה את שיאה. והתחלתי שוב לאכול בריצנות. הייתי רעב מאוד. ביקשתי את הורי להביא לי כמויות גדולות של שוקולד חלב מתוצרת ליבר. אינני יודע מדוע. אך מכל סוגי השוקולד זה היה הסוג שבו חשקה נפשי. אכלתי שוקולד חלב ליבר. מבוקר עד ערב. וקראתי את גליונות השבועון פאנץ'. שגם אותם הביאו לי הורי. פאנץ', כתביהעית הומורוויסטי הבריטי, היה אז כמיטבו. במישרד שבו עבדתי היתה שפת-הדיבור אנגלית, וכבר ידעתי אז את השפה היטב. קראתי וצחקתי ללא הפסק. במשך שעות.

היינו כשלושים איש בחדר. והאיש ששכב מולי התרגו על ציחקוקי המתמידים. הוא ביקש לעיין בשבועון, כדי לראות מה מצחיק בו. שאלתי אם הוא יודע אנגלית על בוריה. הוא נעלב והשיב בחיוב. נתתי לו גליון. הוא התחיל לקרוא בו בריצנות רבה, טור אחרי טור ועמוד אחרי עמוד, מבלי לעוות את פניו. לבסוף שאל בתמימה: "מה מצחיק בזה?" לך תסביר.

שיחררו אותי ואמרו לי לנוח במשך כמה שבועות. עד שאחזור לאיתני. זה היה בחורף. שכבתי שעות רבות מרי יום על כסא נוח בחוף בוגרשוב, בשמש הנעימה, וקראתי את סיפורי הענקי של אוסוואלד שפנגלר. שקיעת המערקב. את הספר (שני כרכים עבים) קניתי אצל להמן, שהיתה לו בודקה לספרים ישנים בחצר שבין שני בתים ברחוב אלנבי, מול רחוב בלפור. (להמן זה, יהודי מגרמניה שמיעט להתגלות, היה מתפרנס בעיקר מהשאלת ספרים פורנוגרפיים מתחת לדלפק. הוא תרם תרומה נכבדה לחינוך המיני שלי. אחרי המלחמה עסק בשילומים, התעשר כקורה, ירד מן הארץ. בפעם האחרונה שראיתי, במעלית של מלון הילטון בתל-אביב, התנהג כמיליונר אמריקאי.)

כסך הכל היתה זאת חופשה נעימה מאוד, אולי היחידה שהיתה לי בחיי. היא העניקה לי חיסון נגד טיפוס-הבטן לכל ימי חיי. זאת היתה גם הפעם האחרונה בחיי שבה שכחתי בבית-חולים (מלבד פציעתי במלחמה, כמובן).

ככל ואת שמחתי לשמוע שחיסלו את הצהבת. וגם את הטיפוס, כמרמוני.

איש הצפרדע

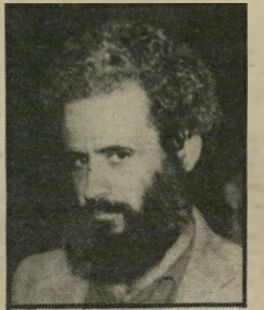
כשראיתי אותו, בפעם הראשונה והאחרונה, לא האמנתי למראה עיניי.

זה היה לפני שנים. בעת ביקור בארצות-הברית. פורטנו הזמין אותי. יחד עם ידידה שלי, להצטרף אליו ואל השיקסע התורנית שלו לבלוי של יום א'.

שמו לא היה, כמובן, פורטנו. קראתי לו כך בליבי, מפני שהוא יכול היה להיות המודל לגיבור הספר מה מעיק על פורטנו. הוא היה מול' בכיר, יהודי אמריקאי טיפוסי, בעל אשה יהודיה טובה

עמדתו על שפת קיברו של רן עומר, וראיתי כיצד מורדת הגופה לבור.

יש משוה אכזרי בצורה זו של קבורה. אך יש בה מעלה אחת גדולה: היא קובעת בצורה חותכת שאכן זה הו. הוסף. אין מסתירה את גופה בארון מקושט. ליקיריו של המת זוהי מכה על הראש, ואחרי זה אין להם אלא להתרגל לחלל הריק.

עימר

הסתכלתי בהיחבא בפניי הם של הנוכחים — בני מישפחה, ירדים, שותפים לעבודה — והיה גרמה לי שמחשבה אחת בלב כולם: הנה כך זה נגמר. חי לו אדם. לומד, עמל, שואף, לוחם. מצליח. נכשל. מתאמץ, צובר נכסים רוחניים וחומריים — והכל, הכל נמוג בשבריר של שניה. כאשר מצביא רומאי היה חוזר לעירו, ובני-עמו אסירי-התורה היו מעניקים לו את הזכות לעבור במסע-ניצחון בחוצות-העיר, היה מוטל על איש ללחוש למנצה, בכל עת המסע: "מננטו מורי! זכור כי אתה עתיד למות!" למען לא ירהב ליבו גם בשעת-השיא של הטרוימפף.

כל הלנוייה היא מעין תזכורת כזאת. היא כופה על כל אדם את השאלה: בשביל מה אני חי? בשביל מה ומי אני עמל? מה הטעם בכל זה?

נכחו במעמד כמה מן האנשים, שעומר תקף אותם בשצף-קצף במרוריו. אחד מהם היה טוביה סער, ואני מככר אותו על כך. חבל שרוב הסופרים הרגילים לא מצאו בליבם את הכוח הנפשי הזה. (אותם הסופרים, אגב, כלטו בהעדרם גם כיום אוס-אל-פחם. מלבד יבי, לא בא אף משורר עברי ואף סופר עברי אחר. אילו חי עומר, הוא לא היה נפקר.)

יום עסל, יום בצל

ערכתי השבוע ניסוי מדעי. ואני חייב לדרווח עליו לקהילה הפרואית. המסקנה הומנית: גאו מרמיע עורר לרפא שפעת. התעוררתי ביום הרביעי בבוקר, וחשתי ברע. מרדתי את החום וגיליתי שלקתי, כנראה, בשפעת. הכספית עצרה ליד הקו של 37.8 מעלות, והייתי מנוול מאוד.

הייתי מסתובב במיטה ומתפנק, כורכם של גברים חולים שיש לידם אשה. אבל באותו היום היה אמור מאיר כהנא לבוא לאוס-אל-פחם. לא היה לי שום חשק לרקוד לפי החליל שלו, אך החלטתי כערב הקודם שאין מנוס: מוכרחים להפגין סולידריות עם בני הכפר המאויים.

לא היה לי שום חשק לקום, אבל במחוי עלתה המחשבה: מה הייתי אומר אילו סיפר לי אבי שלא הלך להפגנה נגד הנאצים מפני שהיה מנוול? וגם האשה האוהבת פסקה חרם-שמעית: "אתה קסן!"

נאסעו לאוס-אל-פחם (ענת סרגוסטי, הפלא הרבי-צדדי, נהגה) והגענו בשעה 9.00. הגוש הגדול של בני-הכפר והאוהדים היהודיים כבר עמד בכניסה לכפר, וגוש השוטרים עמד מולו. לא היתה טיפה של צל (סליחה על הכיטוי) בכל השטח, והשמש היכתה על ראש כולנו. הרגשתי חרא (שוב סליחה).

כאשר החלו ענני הגאו המרמיע מתפשטים, בכיתי כמו כולם. גשמה ערבית ירודית העניקה לי בצל, וזה עזר. כלומר, אחרי זה לא ידעתי אם אני בוכה בגלל הגאו או בגלל הבלצל, וזוהי כנראה התרופה המומלצת. בצל אחר לא הספיק לי, כי אכלתי אותו כמהרה.

(לא גדלתי בבית שבו הירבו לאכול בצל. אך כאשר שיתפתי פעולה עם נתן ליד-מור, ראיתי אוכל כמויות עצומות של בצל. היינו עוצרים בדרך אל אספה או ממנה, מזמנים סטייקים ומבקשים להעמיס עליהם בצל. לידידי ליד-מור היה הסטייק רק תירוץ לבצל, ולכל היותר שימש כצלחת לבצל.)

אחרי שש שעות, בתום החווייה, הרגשתי שמצבי השתפר. מובן שאין זו הוכחה מרעית מושלמת. יתכן מאוד כי בשעה שהתעופפו האכנים מעל לראשינו, התמלאו העורקים שלנו באדרנאלין, ושזה תרם להתליך הריפוי.

כמסקנת-ביניים הייתי אומר שהפגנה חמה וממושכת היא שיטת-ריפוי שכראי לבדוק אותה בניסוי מדעי נרחב יותר. אני משער שהצמד יוסף וקנא ומאיר בורג יספקו הודמנויות מתאימות.

חופשה בפרדסי-כץ

מישהו סיפר בטלוויזיה כי מחלת הצהבת המרבקת חוסלה ונעלמה. שמחתי לשמוע זאת, כי היא גרמה לי פעם צרות צרות. זה היה בראשית שנות ה-40 כשהייתי בן 18 או 19. חליתי צהבת. התגברתי עליו על עיות רבות, וקמתי וחזרתי לעבודה. הייתי אז פקיד במשרד של עורך-דין.

כעבור כמה ימים התחלתי לקרוח בחום גבוה, אבי, שלא היה לו מושג ברפואה, הסתכל בי ואמר: "טיפוס!"

קראו לרופא שברק אותי לארכי ולרוחבי. הוא התבונן בכתמים האדומים על עורי וקבע, לכסוף-טיפוס. הצהבת, כך אמר, החלישה את גופי, כך שיכולתי להידבק בנקל בכל מחלה אחרת. כאנשים שבאו מאירופה, המילה טיפוס עוררה תחילה, כמו המילה סרטן כיום. מחלת הטיפוס קטלה המונים ברחבי היבשת.